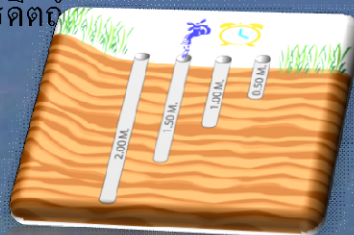

รายงานการศึกษาวิจัย

ปัจจัยเสี่ยงและวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม และ น้ำหลาก- ดินถล่ม

กรณีศึกษาเปรียบเทียบพื้นที่เสี่ยงภัยกับพื้นที่ประสบภัยน้ำหลาก-ดินถล่ม บริเวณพื้นที่จังหวัดเลย และจังหวัดอุดรธานี

ส่วนวิจัยและพัฒนาทรัพยากรน้ำ

สำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา

กรมทรัพยากรน้ำ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ธันวาคม 2552

กิตติกรรมประกาศ

สำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมทรัพยากรน้ำ มุ่งเน้นที่จะส่งเสริมและสนับสนุนงานวิจัยด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงและวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มและน้ำหลาก- ดินถล่ม ก็เป็นส่วนหนึ่งของภารกิจงานวิจัยโดยได้เริ่มศึกษาในปี พ.ศ. 2549 ของพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน และในครั้งนี้ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่เสี่ยงภัยและพื้นที่ประสบอุทกภัยน้ำหลาก-ดินถล่ม บริเวณจังหวัดเลย และจังหวัดอุดรดิตถ์

รายงานวิจัยนี้สำเร็จล่วงได้ คณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณผู้นำชุมชนที่เป็น ผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้ง สมาชิกชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 12 ชุมชนในจังหวัดเลย และจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ ความร่วมมือในการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และให้ข้อมูลรายละเอียดที่เป็นบริบทชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ประสบอุทกภัยน้ำหลาก-ดินถล่มที่ได้ให้บทเรียนประสบการณ์ในการประสบภัยดังกล่าว รวมทั้งต้องขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยทุกท่าน ตลอดจนข้าราชการและลูกจ้างของสำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา ที่ได้ให้ความร่วมมือในการจัดทำ รายงานวิจัยครั้งนี้จนแล้วเสร็จ พร้อมทั้งผู้อำนวยการสำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา ท่านรองอธิบดี (นายสุพจน์ โตวิจักษณ์ชัยกุล) และท่านอธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ ที่ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานต่อโครงการวิจัยดังกล่าวแล้วเสร็จ นอกจากนี้ยังรวมถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทีมงานวิจัยได้นำเอกสารและข้อมูล มาใช้สำหรับทบทวนวรรณกรรมและเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง และที่ขาดไม่ได้ต้องขอบคุณต่อสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และโดยเฉพาะกรมทรัพยากรน้ำ ที่ได้ให้ความสำคัญต่อการวิจัยและการพัฒนา เป็นเครื่องมือและกลไก เพื่อที่จะขับเคลื่อน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

คณะผู้วิจัย

สำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา

คำนำ

ภัยพิบัติน้ำท่วมฉับพลัน-ดินถล่ม ของประเทศไทย นับวันจะมีความถี่และทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งกรมทรัพยากรน้ำได้ทำการศึกษาวิจัย ในพื้นที่เสี่ยงภัยของกลุ่มน้ำปิงตอนบนแล้วพบว่า ปัจจัยภายในที่สำคัญและมีผลต่อการเกิดภัยน้ำหลาก- ดินถล่มประกอบด้วยสี่ส่วน ได้แก่ ส่วน หนึ่งที่หนึ่ง ปัจจัยเสี่ยงด้านกายภาพของชุมชนอันได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะทางอุตุ- อุทกวิทยา ลักษณะทางธรณีวิทยาและลักษณะของชั้นดิน ส่วนที่สองเป็นปัจจัยเสี่ยงด้านการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ได้แก่การปลูกบ้านเรือน และการกสิกรรม และการปลูกพืชเชิงเดี่ยว บนที่ลาดเชิงเขา ส่วนที่สามเป็นปัจจัยเสี่ยงจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่นการตัดถนนบนที่ลาดเชิงเขา การก่อสร้างอาคารที่กีดขวางทางระบายน้ำและส่วนที่สี่ เป็นปัจจัยเสี่ยงด้านวิถีชีวิตของชุมชนได้แก่การเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลาดชัน การตัดไม้ทำลายป่าและการทำระบบประปาภูเขาเป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง เป็นสภาวะอุตุ- อุทกวิทยาที่พื้นที่เสี่ยงภัยมักอยู่ในพื้นที่ของร่องมรสุมพาดผ่านประจำปีของประเทศไทย และมักเป็นพื้นที่ประสบภัยน้ำหลากอยู่เสมอ ส่วนที่สองเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้ความถี่และความเข้มข้นของฝนเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ ส่วนที่สามเป็นปัจจัยด้านเทคโนโลยี ความทันสมัยที่ทำให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปและนำไปสู่การเร่งเร้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่สูงขึ้น และปัจจัยภายนอกส่วนที่สี่ ได้แก่ นโยบาย ด้านเศรษฐกิจ กรณีใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู หรือการกระตุ้นเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด ที่ให้ความสำคัญต่อการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการแข่งขันเชิงพาณิชย์เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสี่ยงภัยในพื้นที่

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการขยายผลการวิจัยจากกลุ่มน้ำปิงตอนบนไปยังพื้นที่เสี่ยงภัยในจังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดเลย ซึ่งจะเป็นการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ประสบภัยในจังหวัดอุตรดิตถ์และพื้นที่เสี่ยงภัยในจังหวัดเลย ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ด้านปัจจัยเสี่ยงทั้งปัจจ ภายในและปัจจัยภายนอก ให้กับชุมชนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา ที่คาดหวังว่าจะเป็นแนวทางที่สามารถสร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดภัยพิบัติน้ำหลาก- ดินถล่มซึ่งจะเป็นแนวทางให้ชุมชนรู้เท่าทันเพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากภัยดังกล่าว และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างพอเพียงและยั่งยืน

(นายเกษมสันต์ จินณวาโส)

อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ